

OBELISKIVÄRAV

N. K. Jemisin

Lõhutud maa: teine raamat

Inglise keelest tõlkinud Sash Uusjärv

Originaali tiitel:
N. K. Jemisin
„The Obelisk Gate“
The Broken Earth: book two
Orbitbooks/Hachette Group, 2016

Tekst © N. K. Jemisin, 2016
Eestikeelne tõlge © Sash Uusjärv ja AS Tänapäev, 2019
Toimetanud Ivi Vinkler
Kujundanud Tõnis Kipper

ISBN 978-9949-85-605-3

Trükitud AS Pakett trükikojas
www.tnp.ee

1

NASSUN, KITSIKUSES

Hmm. Ei. Ma räägin seda valesti.

Lõpuks on ju igaüks tema ise, aga ka teised inimesed. Suhted teevad sinust selle, kes sa oled. Mina olen mina, ja sina. Damaya oli tema ise, ja perekond, kes temast loobus, ja Fulcrumi rahvas, kes ta teravaks rihveldas. Süeniit oli Alabaster ja Innon ja õnnetud kadunud Allia ja Meovi inimesed. Sina oled nüüd Tirimo ja kõndijad tuhaga kaetud teel ja sinu surnud lapsed ... ja samuti see elav, kes on alles jäänud. Kelle sa tagasi saad.

See ei ole spoiler. Lõpuks oled sa ju Essun. Sa tead seda juba. Kas pole nii?

Järgmiseks siis Nassun. Nassun, kes on kaheksa-aastane, kui maailm lõpeb.

Pole võimalik teada, mis käis läbi väikese Nassuni peast, kui ta ühel õhtupoolikul praktikatunnist koju tulles leidis elutoa põrandalt surnud väikevenna, isa tema laiba kohal seismas. Me võime ette kujutada, mida ta mõtles, tundis, tegi. Võime spekuloida. Aga me ei tea. Ehk nii ongi parem.

Aga on üks, mida me teame kindlalt – see praktika, mida ma mainisin? Nassun õppis päristeriks.

Rahu suhe tema isehakanud kivipärimuse hoidjatega on omamoodi. Leidub üleskirjutusi, et päristerid eksisteerisid juba nii kaua aega tagasi nagu paljuräägitud Munakoore aeg. See oli see kord, kui mingite gaasiemissioonide tõttu sündisid Arktikas mitme aasta jooksul kõik lapsed väga habraste luudega, mis murdusid iga puudutuse peale ja paindusid kasvades ... kui nad üldse kasvasid. (Jumenesiidi arheomeetrid on sajandeid vaielnud, kas selle võis põhjustada strontsium või arseen, ja kas seda peaks üldse aastaajaks lugema, arvestades, et see mõjutab vaid mõnda tuhandet väikest, nõrka ja kahvatut barbarit kusagil

põhjamaa tundras. Aga just sel ajal kinnistus üldlevinud arvamus, et põhjarahvad on nõrgad.) Päristeride endi sõnade kohaselt juhtus see nii umbes kakskümmend viis tuhat aastat tagasi, mida enamik inimesi peab jultunud valeks. Tegelikult on päristeride roll Rahu elus veelgi iidsem. Kakskümmend viis tuhat aastat on kõigest aeg, mis on möödunud sellest, kui nende osatähtsus moonutati sama hästi kui kasutuks.

Nad on endiselt olemas, kuigi nad on unustanud, kui palju nad on unustanud. Kuidagimoodi püsib nende ordu – kui seda võib orduks nimetada – elus hoolimata sellest, et kõik ülikoolid alates Esimesest kuni Seitsmendani on nende töödest lahti öelnud kui mittekanoonilistest ja tõenäoliselt ekslikest, ja hoolimata sellest, et kõik valitsused kõikidel ajastutel õonestavad nende teadmisi propagandaga. Ja hoolimata aegadest, otse loomulikult. Kunagi põlvnesid päristerid vaid ühestainsast Regwo rassist – need olid läänerandlased, kellel oli kahkjass kollakaspunane nahk ja loomulikult mustad huuled, ja kes kummardasid ajaloo säilitamist moel, nagu rahvad vähem kibedatel aegadel kummardasid jumalaid. Neil oli kombeks kivi pärimust taevakõrguste tahvlitena mäekülgedele raiuda, et kõik näeksid ja teaksid tarkust, mis peab kestma jääma. Paraku on Rahul mägede hävitamine niisama lihtne kui mõne orogeenipõnni jonnihoo. Inimeste hävitamine nõuab vaid veidi suuremat pingutust.

Nõnda pole päristerid enam regwood, kuid suurem osa neist värvib oma huuled Regwo mälestuseks mustaks. Mitte et nad enam mäletaksid, miks nad seda teevad. Nüüd on see lihtsalt miski, mille järgi päristeri tuntakse: huulte järgi, plastist tahvlihunniku järgi, mida nad kaasa tassivad, näruste rõivaste järgi, mida nad enamjaolt kannavad, ning fakti järgi, et tavaliselt ei ole neil tõelisi kunnanimesid. Pane tähele, nad pole kunnatud. Teoreetiliselt tohivad nad aja tulles oma kodukunda tagasi pöörduda, kuid ameti tõttu rändavad nad sageli nii kaugemale, et naasmine ei ole lihtsalt mõistlik. Praktikas tähendab see seda, et paljud kunnad võtavad nad vastu, isegi ajal, sest ka kõige stoilisemad kogukonnad ihkavad pikkadel külmadel öhtutel meelelahutust. Sellepärast õpib suurem osa päristeridest erinevaid kunste – muusikat ja komöödiat ja muud taolist. Aegadel, kui kellelgi teisel pole selle jaoks mahti,

tegutsevad päristerid ühtlasi laste õpetajate ja hooldajatena, ning mis kõige olulisem – nad on elavad tunnistajad, et läbi aegade on teised üle elanud veel palju hullemat. Seda teadmist vajab iga kund.

Tirimosse tulnud päristeri nimi on Renthree Pärister Kivi. (Kõik päristerid võtavad kunnanime Kivi ja kastinime Pärister, mis on üks kõige haruldasematest kasukastidest.) Ta pole kuigi oluline, aga on üks põhjus, miks sa pead temast teadma. Kord oli ta Renthree Sigija Tenteek, aga see oli enne seda, kui ta armus päristeri, kes Tenteeki külastas ja tollal noore naise klaassepa igavast elust eemale meelitas. Tema elu oleks muutunud veidi vähem igavaks, kui aeg oleks alanud enne tema lahkumist, sest sigijate kohustused sellistel aegadel on väga selged – ja ehk oli see ka üks põhjus, mis ta minema ärgitas. Või oli selleks hoopis tavaline värske armastuse narrus? Raske öelda. Renthree päristerist armuke jättis ta lõpuks Penpheni-nimelise Ekvatoriaalide linna lähistelega maha, süda murtud, pea täis pärimust ja rahakott täis täkitud nefriiti ja poleeritud kalliskive, mille hulgas oli üks saapajäljega rombikujuline tükk pärlmutrit. Selle kulutas Renthree, et maksta knaprile omaenda tahvlikomplekti eest, nefriidikillud läksid reisitarvete saamiseks ja elamiskuludeks kõrtsis ajal, mis knapril töö lõpetamiseks kulus, ning poleerkivide eest ostis ta endale kõrtsis ohtralt kangeid jooke. Ja siis – värskelt varustatud ja haavad lakutud, asus ta tegutsema üksi. Nõnda see amet end jätkab.

Võimalik, et kui Nassun astub vahejaama, kus Renthree on oma poe üles seadnud, mõtleb naine oma õpiaja peale. (Mitte selle võrgutamise osa – ilmselgelt eelistab Renthree vanemaid naisi, rõhuga „naistel“. Narri unistaja osa.) Eelmisel päeval oli ta kõndinud läbi Tirimo, teinud turul sisseoste ja naeratanud rõõmsalt mustaksvärvitud huultega, et reklaamida oma kohalolu. Ta ei märganud Nassunit, kes jäi teel hoiust koju seisma ja teda aukartuse ning äkilise, ebamõistliku lootusega jõllitama.

Täna teeb Nassun hoiust poppi, et ta üles otsida ja annetus tuua. See on tava – annetamine, mitte see, et õpetaja tütar hoiust poppi teeb. Vahejaamas on juba kaks täiskasvanud linnaelanikku, kes kuulavad Renthree juttu ning tema annikruus on juba täis kvartandisümboliga märgistatud erksavärvilisi kilde. Nassunit nähes pilgutab Renthree

üllatunult silmi: kiitsakas plika, kes koosneb pigem jalgadest kui kehast, rohkem silmadest kui näost, ja on ilmselgelt liiga noor, et saagikoristusaja väliselt nii varasel kellaajal hoiust ära olla.

Nassun peatub vahejaama ukšelävel ja tõmbab lõõtsutades hinge, nii et tema sisenemine on üsna dramaatiline. Teised kaks külalist pöörduvad ja jäävad teda – Jija tavaliselt nii vaikset esmasündinut – jõllitama, ning vaid nende kohalolu ei lase Nassunil oma kavatsusi kohe ja seal-samas välja pahvatada. Ema on õpetanud teda olema väga hillitsetud. (Ema saab teada, et ta hoius ei olnud. Nassun ei hooli sellest.) Aga ta neelatab, kõnnib Renthree juurde ja ulatab naisele midagi: see on tume tükk kivimit, millesse on kinnitunud pisike, peaaegu kandiline teemant.

Sest vaata: Nassunil ei ole peale taskuraha mingit muud raha, ja kui sõna liikuma läks, et linnas on pärister, oli ta selle juba kulutanud raamatute ja maiustuste peale. Aga mitte keegi Tirimos ei teadnud, et läheduses on potentsiaalselt oivaline teemandimaardla – ei keegi peale orogeenide, loomulikult. Ja ka siis vaid juhul, kui seda otsida. Nassun on mitme tuhande aasta jooksul esimene, kes seda tegema vaevub. Ta teab, et poleks tohtinud seda teemanti leida. Ema on talle õpetanud, et ta ei tohi oma orogeneesi näidata ega kasutada väljaspool suure hoolega ettevalmistatud harjutustunde, mis toimuvad iga paari nädala tagant ühes teises lähedalasuvas orus. Keegi ei kannu kunagi teemante kaasas maksmise eesmärgil, sest neist on raske kilde lüüa või neid lahti vahetada, aga tööstuses, kaevanduses ja muudes sellistes kohtades on neist siiski kasu. Nassun teab, et sel on mingi väärtus, aga tal pole vähimatki aimu, et see ilus kivi, mille ta just Renthreele andis, on väärt maja või paar. Ta on kõigest kaheksa-aastane.

Ja kui Nassun näeb, kuidas Renthree silmad mustas kivikamakas sädeleva mügara peale pärani ajab, läheb ta nii elevile, et ei hooli enam juuresolijatest ja pahvatab: „Mina tahan ka päristeriks saada!“

Loomulikult pole Nassunil vähimatki aimu, mida pärister teeb. Ta teab ainult, et tahab väga, väga Tirimost minema pääseda.

Sellest veel pärastpoole.

Renthree oleks narr, kui pakkumisest keelduks, ja ta ei tee seda. Aga ta ei anna ka Nassunile kohe vastust, osaliselt sellepärast, et peab Nassunit

kenakeseks ja tema avaldust lihtsalt lapse mööduvaks kireks. (Teatud mõttes on tal õigus, eelmisel kuul tahtis Nassun saada ginseneriks.) Nii et Renthree palub Nassunil istet võtta ning jutustab siis kogu ülejäänud öhtupooliku väikesele kuulajaskonnale lugusid, kuni päike varjud orunõlval puude vahel pikaks venitab. Kui teised kaks külalist tõusevad, et koju minna, silmitsevad nad Nassunit ja pillavad vihjeid, kuni tüdruk läheb lõpuks vastutahtsi koos nendega, sest Tirimo ei saa lasta enda kohta öelda, et siin pole päristeri vastu austust, et nad lubavad mingil lapsel teda öö otsa kannustada, kuni ta end surnuks räägib.

Kui külalised on läinud, õhutab Renthree tule üles ja hakkab eelmisel päeval ostetud sea kõhutükist, aedviljadest ja maisijahust õhtusööki tegema. Toidu valmimist oodates sööb ta õuna ja keerutab sõrmede vahel Nassuni toodud kivi. Kütkestatud. Ja murelik.

Hommikul läheb ta linna. Paar diskreetset järelepärimist viivad ta Nassuni koju. Essun on selleks hetkeks juba lahkunud, õpetama kõige viimast klassi, kes tal hoiuõpetajana olema saab. Ka Nassun on läinud hoidu, kuid tema ootab oma aega ja lõunase vahetunni ajal põgeneb ta jälle päristeri otsima. Jija on oma „töökojas“, nagu ta nimetab seda eraldiasuvat ruumi, mis on tegelikult maja kelder, kus ta päevasel ajal oma kärarikaste tööriistadega tellimuste kallal töötab. Uche magab koiikul samas ruumis. Ta magab igasuguse lärmiga. Maa üminad on alati olnud tema hällilaul.

Jija tuleb uksele, kui Renthree koputab, ja korraks naine kohkub. Jija on Keskla krants nagu Essungi, kuid tema päritolu on rohkem sanzi poole kaldu – ta on suur, pruun ja lihaseline ning paljakspöetud peaga. Hirmutav. Kuid tervitusnaeratus mehe näol on tõeliselt siiras ning see annab Renthreele otsuse osas kindlama tunde. See siin on hea mees. Ta ei või teda petta.

„Võtke,“ ütleb ta ja annab Jijale teemandikivi. Ta ei saa kuidagi vastu võtta nii hinnalist kingitust lapselt vaid mõne loo ja õpipoisikoha eest, mille osas Nassun tõenäoliselt niikuinii paari kuu pärast meelt muudab. Jija kortsutab hämmeldunult kulmu, võtab kivi ja tänab päristeri ülevoolavalt, kui on tema selgitust kuulnud. Ta lubab, et levitab kõigile

juttu Renthree suuremeelsusest ja aususest, mis loodetavasti annab talle enne linnast lahkumist rohkelt võimalusi oma kunsti näidata.

Renthree läheb ära ja sellega lõpeb ka tema roll selles loos. Kuid see on kaalukas roll, seepärast ma temast sulle rääkisingi.

Sa pead mõistma, et see polnud mingi üksikjuhtum, mis Jija poja vastu pööras. Aastate jooksul märkas ta oma naise ja laste juures asju, mis tekitasid tema meelesügavustes kahtlusi. Sellest oli kasvanud kihelus ja selle loo alguseks juba tõsine ärritaja, kuid eitus ei lasknud tal selle mõtte kallal kunagi põhjalikumalt juurelda. Lõpuks ta ju armastas oma perekonda ja tõde oli lihtsalt ... mõeldamatu. Sõna otseses mõttes.

Ta oleks selle lõpuks välja mõelnud, ühel või teisel moel. Ma kordan: ta oleks selle lõpuks välja mõelnud. Peale tema pole kedagi süüdistada.

Aga kui otsid lihtsat selgitust ja kui saab olla vaid üks sündmus, mis muudab kõike, õlekõrs kaameli seljas, purunenud tropp laava lõõris ... siis oli selleks kivi. Sest vaata, Jija tundis kive. Ta oli suurepärane knapper. Ta tundis kive ja tundis Tirimot ja teadis, et kõikjal jooksid läbi ümbritseva maapinna iidse vulkaani tardkivimi sooned. Suurem osa neist ei kerkinud maapinnale, kuid oli täiesti võimalik, et Nassun võis juhuslikult leida teemandi vedelemas kusagil, kus igäüks oleks võinud selle üles korjata. Ebatõenäoline. Aga võimalik.

See mõistmine hüllib Jija meele pinnakihis kogu ülejäänud päeva pärast Renthree lahkumist. Tõde on kohe pinna all, leviaatan, kes on valmis end lahti kerima, aga praegu on ta mõtted rahulikud. Eitus on väga võimas.

Aga siis ärkab Uche üles. Jija läheb temaga elutuppa ja küsib, kas ta on näljane. Uche ütleb, et ei ole. Siis ta naeratab isale, suunab väeka orogeenist lapsena tähelepanu eksimatult Jija taskule ja küsib: „Miks särav seal on, issi?“

Need sõnad, pudistav titekeel – see on armas. See, mis ta hukule mõistab, on teadmine, sest kivi on tõepoolest Jija taskus ja pole mingit võimalust, et Uche oleks saanud seda teada.

Nassun ei tea, et kõik sai alguse kivist. Kui juhtud teda nägema, ära talle ütle.

Kui Nassun sel õhtupoolikul koju tuleb, on Uche juba surnud. Jija seisab elutoas tema jahtuva laiba kohal ja hingab raskelt. Pisipõnni surnukspeksmine ei nõua just palju energiat, aga ta hingeldas seda tehes. Kui Nassun sisse astub, pole Jija vereringes endiselt piisavalt süsihappegaasi – ta on uimane, vabisev ja liikumatu. Irratsionaalne. Nii et kui Nassun toauksel järsult peatub, põrnitseb avanevat vaatepilti ja hakkab vähehaaval taipama, mida näeb, pahvatab Jija: „Kas sina oled ka üks neist?“

Ta on suur mees. See on vali, järsk prahvatus ja Nassun võpatab. Tema pilk kargab üles isale, mitte ei jää Uche laibale viivlema, ja see päästab tüdruku elu. Tema silmade hall on emalt, kuid näokuju Jija oma. Juba tütre nägemine toob Jija sammuvõrra välja ürgsest paanikast, millesse ta oli laskunud.

Ja ta räägib tõtt. See aitab, sest midagi muud poleks Jija uskunud. „Jah,“ ütleb tüdruk.

Sel hetkel Nassun tegelikult ei karda. Venna kehast avanev vaatepilt ja mõistus, mis keeldub sellele tähendust andmast, on ta üleni tuimaks tarretanud. Ta pole isegi kindel, mida Jija küsib, sest sõnade konteksti mõistmine nõuaks talt omaksvõttu – et see, mis tema isa rusikaid määrab, on veri, ja et vend põrandal ei maga. Nassun ei suuda seda. Mitte sel hetkel. Aga pea tühi, võimetuna olukorda haarama, Nassun kapseldub, nagu lapsed vahel ekstreemsetes olukordades teevad. Avanev vaatepilt hirmutab teda hoolimata sellest, et ta ei mõista, miks. Ja tema kahest vanemast on just Jija alati olnud see, kellega ta on olnud lähedasem. Tütar on ka Jija lemmik – esmasündinu, keda ta kunagi ei arvanud endal olevat, tema näo ja huumorimeelega. Tütrelle meeldivad kõik isa lemmiktoidud. Isal on olnud ähmane lootus, et tütrest saab tema eeskujul knapper.

Nii et kui Nassun nutma hakkab, ei tea ta tegelikult selle põhjust. Ja kui ta mõtted metsikult virdavad ja süda kisendab, astub ta sammu isa poole. Tolle rusikad tõmbuvad pingule, aga Nassun ei saa temas ohtu näha. Ta on tema isa. Ta vajab lohutust. „Issi,“ ütleb ta.

Jija võpatab. Pilgutab silmi. Põrnitseb tütart, nagu näeks teda esimest korda.

Taipab. Ta ei suuda last tappa. Isegi mitte siis, kui ta on ... ei. Ta on tema väike tüdruk.

Nassun astub veel sammu edasi ja sirutab käe. Jija ei suuda end sundida seda vastu võtma, kuid ta seisab paigal. Tütar haarab tema randmest. Jija seisab jalad harkis Uche laiba kohal, Nassun ei saa isa ümbert kinni võtta, nagu ta tahaks. Aga ta surub näo vastu isa käsivart, mis on nii lohutavalt tugev. Ta väriseb ja Jija tunneb, kuidas lapse pisarad mööda ta nahka alla jooksevad.

Ta seisab, aegamisi vaibub hingeldamine, aegamisi lõdvestuvad rusikad, samal ajal kui Nassun nutab. Mõne aja pärast pöörab Jija end täielikult tütre poole ja too mässib käed ta piha ümber. Üles isa poole vaatamine tähendab näo ärapööramist sellest, mida too on Uchega teinud. See on lihtne liigutus.

Isa pomiseb talle: „Võta oma asjad. Nagu lähexsid mõneks päevaks vanaema juurde.“ Jija ema abiellus mõned aastad tagasi uuesti ja elab nüüd Sumes, väikeses linnas järgmises orus, mis varsti täielikult maa pealt pühitakse.

„Kas me läheme sinna?“ küsib Nassun vastu tema kõhtu.

Isa puudutab tütre kukalt. Ta on seda alati teinud, sest tüdrukule on see alati meeldinud. Kui Nassun oli alles pisike beebi, koogas ta kõige valjemini just siis, kui isa oma peo sinna pani. See on sellepärast nii, et kivakeha asub just selles kehapiirkonnas, ja kui Jija teda sealt puudutas, tajus Nassun teda paremini, nagu orogeenid ikka. Kumbki neist pole kunagi teadnud, miks see talle nii väga meeldib.

„Me läheme kuskile, kus sa võid terveks saada,“ ütleb isa hellalt. „Ma olen kuulnud ühest paigast, kus nad oskavad sind aidata.“ Teevad temast jälle väikese tüdruku ja mitte ... Jija tõrjub mõtte eemale.

Tüdruk neelatab, siis noogutab ja astub veidi tagasi, et üles tema poole vaadata. „Kas emme tuleb ka?“

Miski liigub üle Jija näo, vaevumärgatav nagu maapinna vabin. „Ei.“

Ja Nassun, kes oli täiesti valmis mingi päristeriga päikeseloojangusse ratsutama, et vaid kodust põgeneda ja ema juurest pääseda, lõdvestub viimaks. „Hästi, issi,“ ütleb ta ja läheb oma tuppa pakkima.

Jija vaatab talle järele pika, hingetu hetke. Ta pöördub Uchest eemale, võtab oma asjad ja läheb välja, et hobune plaanvankri ette rakendada. Vähem kui tunni aja pärast on nad juba teel ja suunduvad lõunasse, maailma lõpp nende kannul.

* * *

Jyamaria päevil, mis Uppunud Kõrbe aastaajal oma otsa leidis, arvati, et viimasena sündinu merele andmine hoiab sel maale tulemast ja neid kõiki võtmast.

Päristeri loost „Sigija vastuhakk“, üles kirjutatud Hanli kvartandis, Läänerannikul Äramurru poolsaare lähistel. Apokrüüfiline.